

УДК 340.12:342.7

Копійка Кирило Валерійович

*аспірант кафедри конституційного та адміністративного права
Державного університету "Київський авіаційний інститут"*

Коріука Кurylo

*Postgraduate Student of the Department of
Constitutional and Administrative Law
State University «Kyiv Aviation Institute»*

ORCID: 0009-0007-7340-905X

**МІСЦЕ І РОЛЬ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ В ОСНОВОПОЛОЖНИХ
ПРИНЦИПАХ ПРАВА**

**THE PLACE AND ROLE OF THE PRINCIPLE OF EQUALITY IN THE
FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF LAW**

***Анотація.** Вступ. У статті обґрунтовується актуальність дослідження місця і ролі принципу рівності у праві виходячи з його статусу як морально-етичної категорії та важливої складовою системи основоположних принципів права, особливо в умовах глобалізаційних трансформацій соціально-правового простору, обумовлених глобальними викликами та внутрішньополітичними змінами що надзвичайно актуалізує проблеми забезпечення рівного доступу до прав, ресурсів і правосуддя.*

Мета дослідження передбачає аналіз системи принципів права з визначенням місця і ролі у ній принципу рівності в якості системоутворюючого фактора.

Матеріали і методи. Відповідно до визначеної мети при дослідженні використовувалися загальнонаукові методи аналізу систем принципів

права, їх порівняння, узагальнення та абстрагування шляхом виділення ключових ознак принципу рівності. Також застосовувався формально-юридичний, порівняльно-правовий та системно-правовий методи.

Результати. Встановлено, що роль принципів права у системі права визначається їх інтегративною, пронизуючою функцією, що піднімає їх до рівня системоутворюючого фактора правових систем та дає змогу їх якісного порівняльно-правового аналізу. Непересічна важливість та системоутворююча цінність принципу рівності підтверджується його унікальною присутністю практично в усіх запропонованих вченими класифікаціях основоположних принципах права та включенням до міжгалузевих та галузевих систем принципів права.

Перспективи. Дослідження місця і ролі принципу рівності в системі основоположних принципів права є не лише науково значущим, а й суспільно необхідним, оскільки воно покликане сприяти теоретичному осмисленню природи рівності як правового феномена, удосконаленню нормативного регулювання в контексті правової державності та формуванню ефективної практики захисту прав і свобод людини на засадах справедливості й недискримінації.

Ключові слова: класифікація принципів права, основоположні принципи права, принцип рівності.

Summary. *Introduction.* The article substantiates the relevance of studying the place and role of the principle of equality in law based on its status as a moral and ethical category and an important component of the system of fundamental principles of law, especially in the context of globalization transformations of the socio-legal space, caused by global challenges and domestic political changes, which extremely actualizes the problems of ensuring equal access to rights, resources and justice.

The purpose of the study involves analyzing the system of principles of law with the determination of the place and role in it of the principle of equality as a system-forming factor.

Materials and methods. In accordance with the specified goal, the study used general scientific methods of analyzing systems of principles of law, their comparison, generalization and abstraction by highlighting the key features of the principle of equality. Formal-legal, comparative-legal and systemic-legal methods were also used.

Results. It has been established that the role of the principles of law in the legal system is determined by their integrative, pervasive function, which raises them to the level of a system-forming factor of legal systems and allows for their qualitative comparative legal analysis. The extraordinary importance and system-forming value of the principle of equality is confirmed by its unique presence in practically all classifications of the fundamental principles of law proposed by scientists and its inclusion in inter-branch and branch systems of the principles of law.

Prospects. The study of the place and role of the principle of equality in the system of the fundamental principles of law is not only scientifically significant, but also socially necessary, since it is designed to contribute to the theoretical understanding of the nature of equality as a legal phenomenon, the improvement of regulatory regulation in the context of the rule of law and the formation of effective practice in the protection of human rights and freedoms on the basis of justice and non-discrimination.

Key words: *classification of principles of law, fundamental principles of law, principle of equality.*

Постановка проблеми. Принцип рівності займає вагоме місце в загальній системі принципів права, відіграючи при цьому доволі специфічну роль, або точніше систему ролей та функцій, що робить його

особливо актуальним для науково-правового осмислення. Важливими такі дослідження будуть для удосконалення законодавства у аспекті забезпечення прав і свобод людини та громадянина з подальшим розгортанням його правозастосовної функції, що загалом покликане сприяти утвердженню державності та верховенства права, оскільки саме принцип рівності належить до кола фундаментальних засад правової держави та демократичного суспільства, що підносить його до рівня універсальної категорії юридичної теорії та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Логіка дослідження місця і ролі принципу рівності в основоположних принципах права базується на загальноправовому розумінні принципу права як юридичної категорії та вивченні системи правових принципів з виходом на аналіз принципу рівності як елемента вказаної системи, з визначенням його місця і ролі у ній. Загальнонаукові проблеми класифікації принципів права досліджували А.М. Бабенко, С.В. Бобровник, О.О. Борисова, А.В. Воронцова, Т.О. Гуржій, Г.С. Журавльова, М.С. Кельман, А.М. Колодій, А. М. Кучук, О.Г. Мурашин, О.В. Петришин, С.П. Погребняк, П.М. Рабінович, М. В. Савчин, О.Ф. Скакун, О.О. Уварова, Р. В. Щупаківський, та інші.

Висвітленню принципу рівності як основоположного принципу права присвячені роботи С. Б. Боднара, С.А. Бондарчука, М.А. Бурдоносової, І.І. Забокрицького, О.М. Іванченка, М.І. Козюбри, О.М. Кудрявцевої, С. П. Погребняка, І. К. Полховської, С.П. Рабіновича, Я.В. Смолина, Т. І. Фулей, В.З. Чернописької та інших.

Формулювання цілей статті. Відповідно актуальним буде аналіз системи принципів права з визначенням місця і ролі у ній принципу рівності в якості системоутворюючого фактора.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи зміст поняття «принцип» у загальнометодологічному плані, ми виходимо з його філософського визначення, яке до вказаного змісту відносять: 1) першопочаток, те, що

лежить у базі відповідної системи з фактів, теорії та науки; 2) внутрішні переконання людини є тими практичними, моральними й теоретичними засадами, котрі керують особою в житті, в різних сферах діяльності [1, с. 525]. Подібне визначення обґрунтовує вагомість принципу як першопочатку наукової системи та його взаємопов'язаність зі свідомістю людини, що робить його дороговказом дій та вчинків. В аспекті правових принципів вважаємо за доцільне підкреслити наукову позицію М.І. Легенького, який відносить принципи поряд з основними методологічними характеристиками регулювання суспільних відносин до головних засад правової науки [2]

В процесі дослідження і аналізу сформульованих у юриспруденції визначень принципів права, звертає увагу дефініція О. Ф. Скакун, яка вказувала, що принципи: "... об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Іншими словами, це своєрідна система координат, у рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку" [3, с. 221].

Г.С. Журавльова пропонує розглядати принципи права як сукупність основоположних ідей та положень, які пронизують і складають каркас, основу правової системи та забезпечують легітимність правотворення, застосування права шляхом пристосування абстрактних положень закону до конкретних життєвих обставин, що зумовлює надання оцінки правомірності заходів відповідно до мети, яку визначає закон [4, с. 24].

Важливими для проблематики принципу рівності є дослідження, які проводив К. Васак (Karel Vasak). Відомий вчений досліджуючи принципи права у контексті розробленої ним концепції трьох поколінь прав людини характеризує їх як інструменти гармонізації головних суспільних цінностей: свободи, рівності та солідарності, що відповідають шляхам та

етапам розвитку міжнародного права. Зокрема, він підкреслює, що саме третє покоління прав (солідарності) втілює ідею спільної відповідальності та рівності в міжнародному контексті [5]. Вказана концепція виділяє принцип рівності поміж інших принципів, підносячи його на рівень визначального та системоутворюючого.

Аналіз наукових підходів до визначення поняття принципів права свідчить про наявність помітних відмінностей у наукових позиціях вчених-юристів у контексті вказаної проблеми. В той же час у питаннях значимості принципів права для правової науки та суспільного прогресу в цілому вчені займають одностайну позицію, підкреслюючи їх вагому роль для правотворчості, формування змісту правових норм а також способів і методів реалізації права. Вихідним положенням вказаної позиції є посилення на те, що саме принципи права безпосередньо пов'язують зміст права з тими закономірностями суспільного життя, на яких ця правова система побудована і які вона закріплює [6]. Яскраво характеризує таку ситуацію теза А.М. Колодія щодо того, що серед відмінностей у поглядах на питання принципів права, єдиним є їхнє значення [7, с. 24].

Роль принципів права у системі права визначається їх інтегративною, пронизуючою функцією, що піднімає їх до рівня системоутворюючого фактора правових систем та дає змогу їх якісного порівняльно-правового аналізу. Правові принципи по суті закладають історичні, філософсько-етичні та соціально-економічні витоки права [8, с. 74]. Системоутворюючий характер принципів права підтверджується і тим, що вони вносять єдність до всієї системи правових положень та забезпечують системну цілісність юридичного регулювання відносин у суспільстві [9].

А.В. Воронцова визначає принципи права як межі змін правової системи у разі її динаміки, а ступінь представленості і втіленості у ній принципів права на ідеологічному, нормативному та функціональному

рівнях визначальним у правовому прогресі, підносячи таким чином роль принципів права до рівня чинника правового прогресу [10, с. 9].

З метою виявлення місця принципу рівності у загальній системі принципів права необхідно здійснити аналіз наявних систем та класифікацій таких принципів, які базуються на загальнотеоретичних методологічних підходах, та містяться у правових дослідженнях та найбільш важливих і поширених нормативно-правових актах.

Найпоширеніша класифікація принципів права базується на їх диференціації за сферою дії. Таким чином виділяються загальноправові принципи, які стосуються всієї системи права незалежно від галузі або інституту, міжгалузеві, які діють у кількох споріднених галузях права, галузеві, що властиві окремим галузям права та інституційні або підгалузеві. До загальноправових відносяться принципи законності, рівності, справедливості, гуманізму, пріоритету прав людини, тощо. Прикладом міжгалузевих принципів може бути диспозитивність, або поєднання єдності та диференціації правового регулювання. Оскільки галузеві притаманні окремій галузі права, то і принципи діють в її межах.

Подібну класифікацію пропонує, наприклад О. Скакун, яка доповнює її ще і поділом за критерієм територіальності. Відповідно науковиця виокремлює загальнолюдські (міжнародні, загальноцивілізаційні), регіонально-континентальні та національні (внутрішньодержавні) принципи права, диференціюючи останні на загальноправові (загальні, основні), міжгалузеві, галузеві, підгалузеві, інституційні [11]. До загальних принципів права О. Скакун відносить принципи свободи, справедливості, рівності, гуманізму, демократизму та законності. При цьому до змістових складових принципу рівності авторка відносить рівність усіх перед законом, рівність прав та обов'язків, рівну відповідальність перед законом та рівний захист у суді а також єдність прав і обов'язків і взаємну відповідальність держави та особи [12, с. 224 - 225].

С. О. Сунегін підкреслює поширену в юриспруденції теорію, згідно з якою до основоположних принципів права відносять справедливість, свободу, рівність та гуманізм, і вказує, що вони водночас є базовими телеологічними цінностями права [14, с. 253].

П.М. Рабінович обгрунтовуючи роль основоположних принципів права як системоутворюючого фундаменту системи права визначає такі принципи як законність, рівність, справедливість, гуманізм та пріоритет прав людини підкреслюючи, що саме вони виражають ціннісну основу права та слугують нормоутворювальними сигнатурами [15].

Л.В. Ніколаєва та Т.О. Гуржій пропонують відносити до загальних принципів права принципи демократизму, законності, верховенства права, юридичної рівності громадян перед законом, справедливості, єдності прав і обов'язків та правосуддя. Принцип рівності на думку авторів покликаний забезпечити юридичну рівність громадян, які є рівноправними суб'єктами права у всіх сферах їх життєдіяльності, маючи рівне право на життя, достатнє матеріальне забезпечення, житло, працю, відпочинок, освіту тощо. Важливим є і те, що при реалізації цих прав громадяни мають і рівні можливості [16, с. 189 – 194]. С. П. Погребняк до основоположних принципів права відносить справедливість, рівність, свободу і гуманізм [17, с. 39-147]. М. В. Савчин у якості фундаментальних цінностей права виділяє, окрім зазначених перших трьох, також гідність людини, солідарність, субсидіарність, толерантність, верховенство права [18, с. 138-163]. Зазначимо, що С. Погребняк говорячи про гуманізм, та М. Савчин – про гідність людини, мають на увазі майже одне і те ж – гідність, яка конкретизується у правах і свободах людини.

С.В. Бобровник в системі основоположних принципів права поряд з принципами справедливості, свободи, гуманізму та верховенства права визначає і принцип рівності, який розглядає у формальному вимірі як гарантування кожному індивідові однакових шансів досягнення успіхів у

житті шляхом забезпечення рівності перед законом, рівності перед судом, рівності прав і свобод людини та громадянина та рівності обов'язків людини і громадянина [19, с. 168].

А. В. Воронцова, досліджуючи основоположні принципи права як чинника правового прогресу, визначає принципи правової свободи, гуманізму, справедливості та рівності, розглядаючи останній в якості засади формальної рівності всіх перед законом і механізму захисту від дискримінації [10, с. 8]. О.О. Уварова визначає основоположними принципами права принципи справедливості, рівності, свободи, гуманізму, вказуючи, що вони діють у межах правової системи в цілому та мають засадничий для правової системи характер і об'єднують у собі як вимоги, що висувуються до системи правового регулювання, так і вимоги до учасників суспільних відносин [20, с. 60].

М.С. Кельман та О.Г. Мурашин пропонують дещо відмінну класифікацію загальних принципів права, до якої окрім вже згаданих принципів свободи, справедливості, рівності, законності та правосуддя додають принципи презумпції невинуватості, загальнообов'язковості та несуперечності правових норм, відповідності між об'єктивним і суб'єктивним правом, поділу правової системи держави на самостійні галузі та інститути та принцип юридичної відповідальності тільки за винну, протиправну поведінку. Аналізуючи принцип рівності автори розглядають його передусім як вимогу забезпечення рівності усіх перед законом, тобто рівності прав та обов'язків [21].

Узагальнюючи наведені класифікації зауважимо, що принцип рівності присутній у кожній з них, що зайвий раз підтверджує його непересічну важливість та системоутворюючу цінність, оскільки його присутність у всіх класифікаціях є єдиною для всіх авторських структур. Тобто без перебільшення можна твердити про єдність правової науки у

частині визначення провідної ролі принципу рівності у загальній системі основоположних принципів права.

В той же час статус принципу рівності як головного і визначального принципу не обмежується його присутністю і системоутворюючою роллю в основоположних принципах права. Аналіз міжгалузевих і галузевих принципів права дає підстави для відзначення включення принципу рівності в тій чи іншій його інтерпретації у вказані системи. На типологічну присутність принципу рівності у всій правовій системі абсолютно обґрунтовано наголошував П.М. Рабінович. Так у конституційному праві він представлений як принцип рівності конституційних прав і свобод людини і громадянина, публічне і кримінальне право передбачає рівність усіх перед законом і судом та однаковість відповідальності, трудове і соціальне – заборону дискримінації у сфері праці, рівність у прийнятті на роботу та рівну оплату за рівну працю, сімейне – рівність подружжя у правовому статусі тощо.

Ключовою складовою системи принципів адміністративного права є принцип рівності, який передбачає рівність у публічно-правових відносинах, що досягається шляхом забезпечення однакового становища всіх громадян та суб'єктів права перед законом та органами державної влади а також рівність прав і можливостей усіх учасників адміністративного провадження [22]. Вихідним положенням цивільного права є рівність учасників цивільних правовідносин, екологічного – рівний доступ до природних ресурсів і інформації.

Звертає на себе увагу характерна особливість конкретизації принципу рівності у галузевих та міжгалузевих системах, яка у переважній більшості випадків реалізується через суб'єктів відносин, забезпечення рівності сторін, рівності учасників процесу та рівності перед нормами.

Принцип рівності є наскрізним в усіх правових блоках і значною мірою присутній як у міжгалузевих, так і галузевих системах принципів,

маючи при цьому певні відмінності. Якщо у міжгалузевих системах форма реалізації принципу рівності є узагальнюючою та координуючою, то у галузевих вона конкретизована та функціональна. Відрізняються вони і за рівнем абстрагування, який у міжгалузевих системах є вищим та за типом рівності, який на міжгалузевому рівні має характер рівності перед законом у правах, а на галузевому - рівності сторін, умов та суб'єктів.

Серед науковців-юристів простежується помітна однотайність у визначенні вагомості ролі принципу рівності як поміж інших принципів, так і в системі права взагалі. Зокрема Я. В. Смолин пропонує визначати принцип рівності у якості фундаментальної складової правової системи будь-якої демократичної держави і підкреслює, що реалізація вказаного принципу сприяє забезпеченню дотримання прав людини, соціальної справедливості та правової стабільності у суспільстві [23]. В. З. Чернописька характеризує принцип рівності як винятково значущий основоположний принцип права, що відображає найважливіші цінності та сутнісні риси, на яких вибудовується правова система і який відіграє роль фундаментальної конституційної вимоги існування правової держави [24].

Значення принципу рівності як фундаментального і важливого принципу права має свої специфічні особливості у кожній системі принципів права. Так, у системі основоположних принципів права принцип рівності набуває статусу фундаментального засадничого витоку, що має універсальний характер і пронизує всю систему права. Як основоположний принцип, рівність відображає природно-правову ідею про рівну гідність кожної людини, є основою для інших правових принципів, зокрема справедливості і недискримінації [25]. Важливою функцією принципу рівності є також те, що він виступає в ролі критерію оцінки легітимності правових норм і практик. Як зауважує О.М. Іванченко саме принцип рівності: «...робить дійсність права фундаментом його легітимності, в той час як соціальна дієвість норм, котрі формують

правопорядок, спрямована на легітимність як причину дійсності права» [26, с. 15]. Тобто принцип рівності в системі основоположних принципів права виконує системоутворюючу функцію, реалізація якої є умовою внутрішньої узгодженості та ціннісної єдності всієї правової системи.

У сфері міжгалузевих принципів принцип рівності виконує інтегративну функцію, оскільки саме він забезпечує узгодженість застосування права в різних галузях і уніфікацію правового підходу до людини як суб'єкта права.

На галузевому рівні принцип рівності конкретизується з урахуванням специфіки регулятивного предмета відповідної галузі, виконуючи таким чином конкретизувальну функцію, що дозволяє адаптувати загальні положення до особливостей певної сфери суспільних відносин.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження місця і ролі принципу рівності в системі основоположних принципів права є не лише науково значущим, а й суспільно необхідним, оскільки воно покликане сприяти теоретичному осмисленню природи рівності як правового феномена, удосконаленню нормативного регулювання в контексті правової державності та формуванню ефективної практики захисту прав і свобод людини на засадах справедливості й недискримінації.

Роль принципу рівності визначається вже самою його належністю до принципів права, які виступають для правової системи в якості координат і вектору подальшого розвитку, закладаючи в силу своєї інтегративності історичні, філософсько-етичні та соціально-економічні витoki права. Більше того принцип рівності відноситься до основоположних принципів права, які є найбільш загальними і стабільними імперативними вимогами та концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис та цінностей, що притаманні певній системі права, і визначають її характер і напрями

подальшого розвитку. Одностайність класифікаторів основоположних принципів права у віднесенні до вказаної категорії принципу рівності свідчить на користь його провідної ролі, непересічної важливості та системоутворюючої цінності.

Ще більш посилює системоутворюючу роль принципу рівності його присутність як у основоположних, так і міжгалузевих та галузевих системах принципів права. При цьому на кожному з рівнів принципів права принцип рівності виконує свою специфічну, але завжди визначальну функцію, а саме засадничу серед основоположних, інтегративну у міжгалузевому контексті та конкретизувальну на рівні окремих галузей.

Література

1. Філософський словник. Київ : Голов. ред. Укр. рад. енцикл., 1986. 800 с.
2. Легенький М. І. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері освіти : дисертація 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2018. 475 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
4. Журавльова Г.С. Принцип рівності та заборони дискримінації у конституційному праві: дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород, 2018.
5. Human Rights: Three Generations or One? Law Explorer Fastest Law Insight Engine.
6. Бабенко А.М., Борисова О.О., Шаповалова О.І. Принципи права: поняття та класифікація. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 3(44). С. 3-7.
7. Колодій А.М. Принципи права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

8. Савчин М. Порівняльне правознавство. Загальна частина : Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2006. 287 с.
9. Щупаківський Р. В. Загальні принципи права та їх значення для адміністративно-телекомунікаційного права. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2019. № 4. С. 123-128.
10. Воронцова А.В. Правовий прогрес та основоположні принципи права. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2017. Том 28 (67), № 2. С. 5-10.
11. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Вид. 2-е, перероб. і доп. Харків: Еспада, 2009. 752 с. С. 283-285.
12. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. Пер. з рос. Харків: Консум, 2001. 656 с.
13. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків : Право, 2008. 238 с.
14. Сунегін С.О. Основоположні принципи права: загальна характеристика та деякі аспекти реалізації. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 253-257.
15. Рабінович, П. М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Вид. 9-те, зі змінами. Львів : Край, 2007. 192 с.
16. Теорія держави і права : підручник. В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва, Т. О. Гуржій та ін. ; за заг. ред. Л. В. Ніколаєвої, Т. О. Гуржія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 424 с.
17. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків : Право, 2008. 238 с.
18. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. 372 с.
19. Загальна теорія права. Нормативний курс. За ред. С.В. Бобровник. 2-е вид., стереотип. Київ : Юрінком Інтер. 2023. 596 с.

20. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика : монографія. Харків : «Друкарня МАДРИД», 2012. 196 с.
21. М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. Загальна теорія держави і права. Підручник. К. : Кондор, 2006. 477 с.
22. Бондарчук С. А. Принцип рівності учасників адміністративного процесу. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 151-154.
23. Я. Смолин. Правові засади принципу рівності у кримінальному законодавстві / *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. Вип. 42. С. 289-295.
24. Чернописька В., Шептицька М. Правове забезпечення принципу рівності релігійних організацій в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Вип. 79(1). С. 172-176.
25. І. Забокницький. Рівність, гідність та пропорційність як принципи прав людини. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2017. № 865. С. 521-530.
26. Іванченко О.М. Легітимність права як основа правового порядку держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 14-19.

References

1. *Filosofskyi slovnyk [Philosophical dictionary]*. Kyiv: Holov. red. Ukr. rad. entsykl., 1986. 800 p. [in Ukrainian].
2. Lehenkyi, M. I. (2018). *Administratyvno-pravovi zasady formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky u sferi osvity [Administrative and legal principles of formation and implementation of state policy in the field of education]*. Dissertation, Lviv Polytechnic National University. Lviv. 475 p. [in Ukrainian].

3. Skakun, O. F. (2001). *Teoriia derzhavy i prava: Pidruchnyk* [Theory of state and law: Textbook]. Trans. from Russian. Kharkiv: Konsum. 656 p. [in Ukrainian].
4. Zhuravlova, H. S. (2018). *Pryntsyp rivnosti ta zaborony dyskryminatsii u konstytutsiinomu pravi* [The principle of equality and prohibition of discrimination in constitutional law]. Dissertation, Doctor of Law. Uzhhorod [in Ukrainian].
5. Human Rights: Three Generations or One? Law Explorer.
6. Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 607 p.
6. Babenko, A. M., Borisova, O. O., Shapovalova, O. I. (2022). *Pryntsypy prava: poniattia ta klasyfikatsiia* [Principles of law: concept and classification]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, Issue 3(44), pp. 3–7 [in Ukrainian].
7. Kolodii, A. M. (1998). *Pryntsypy prava Ukrainy* [Principles of Law of Ukraine] : Monograph. Kyiv: Yurinkom Inter, 208 p. [in Ukrainian].
8. Savchyn, M. (2006). *Porivnialne pravoznavstvo. Zahalna chastyna* [Comparative Jurisprudence. General Part] : Textbook. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 287 p. [in Ukrainian].
9. Shchupakivskyyi, R. V. (2019). *Zahalni pryntsypy prava ta yikh znachennia dlia administratyvno-telekomunikatsiynoho prava* [General principles of law and their significance for administrative-telecommunication law]. *Derzhava ta rehiony. Series: Pravo*, № 4, pp. 123–128 [in Ukrainian].
10. Vorontsova, A. V. (2017). *Pravovyi progres ta osnovopolozhni pryntsypy prava* [Legal progress and fundamental principles of law]. *Vcheni zapysky TNU im. V. I. Vernadskoho. Series: Yurydychni nauky*, Vol. 28(67), № 2, pp. 5–10 [in Ukrainian].
11. Skakun, O. F. (2009). *Teoriia derzhavy i prava (Encyklopedychnyi kurs)* [Theory of State and Law (Encyclopedic course)] : Textbook, 2nd ed., revised. Kharkiv: Espada, 752 p., pp. 283–285 [in Ukrainian].

12. Skakun, O. F. (2001). *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of State and Law] : Textbook. Translated from Russian. Kharkiv: Konsum, 656 p. [in Ukrainian].

13. Pohrebniak, S. P. (2008). *Osnovopolozhni pryntsyipy prava (zmistovna kharakterystyka)* [Fundamental principles of law (substantive characteristics)]. Kharkiv: Pravo, 238 p. [in Ukrainian].

14. Suniagin, S. O. (2012). *Osnovopolozhni pryntsyipy prava: zahalna kharakterystyka ta deiaki aspekty realizatsii* [Fundamental principles of law: general characteristics and some aspects of implementation]. *Almanakh prava*, Issue 3, pp. 253–257 [in Ukrainian].

15. Rabinovych, P. M. (2007). *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy* [Foundations of general theory of law and state] : Textbook, 9th ed., revised. Lviv: Kray, 192 p. [in Ukrainian].

16. Marchuk, V. M., Nikolaieva, L. V., Hurzhii, T. O., et al. (2019). *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of State and Law] : Textbook. Kyiv: Kyiv Natl. Univ. of Trade and Economics, 424 p. [in Ukrainian].

17. Pohrebniak, S. P. (2008). *Osnovopolozhni pryntsyipy prava (zmistovna kharakterystyka)* [Fundamental principles of law (substantive characteristics)]. Kharkiv: Pravo, 238 p. [in Ukrainian].

18. Savchyn, M. V. (2009). *Konstytutsionalizm i pryroda konstytutsii* [Constitutionalism and the nature of constitution] : Monograph. Uzhhorod: Polihraftsentr "Lira", 372 p. [in Ukrainian].

19. Bobrovnyk, S. V. (2023). *Zahalna teoriia prava. Normatyvnyi kurs* [General theory of law. Normative course], 2nd ed. Kyiv: Yurinkom Inter, 596 p. [in Ukrainian].

20. Uvarova, O. O. (2012). *Pryntsyipy prava u pravozastosuuvanni: zahalnoteoretychna kharakterystyka* [Principles of law in law enforcement: general theoretical characteristics]. Kharkiv: Drukarnya MADRYD. 196 p. [in Ukrainian].

21. Kelman, M. S., & Murashin, O. H. (2006). *Zahalna teoriia derzhavy i prava* [General theory of state and law]. Kyiv: Kondor. 477 p. [in Ukrainian].
22. Bondarchuk, S. A. (2010). Pryntsyp rivnosti uchashnykiv administratyvnoho protsesu [Principle of equality of participants in the administrative process]. *Pravo i bezpeka*, (5(37)), 151–154. [in Ukrainian].
23. Smolyn, Ya. (2024). Pravovi zasady pryntsypu rivnosti u kryminalnomu zakonodavstvi [Legal foundations of the principle of equality in criminal legislation]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, 42, 289–295 [in Ukrainian].
24. Chornopyska, V., & Sheptytska, M. (2023). Pravove zabezpechennia pryntsypu rivnosti relihiynykh orhanizatsiy v Ukraini [Legal provision of the principle of equality of religious organizations in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seria: Pravo*, 79(1), 172–176 [in Ukrainian].
25. Zabokrytskyi, I. (2017). Rivnist, hidnist ta proportsiynist yak pryntsypy prav lyudyny [Equality, dignity and proportionality as principles of human rights]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seria: Yurydychni nauky*, 865, 521–530 [in Ukrainian].
26. Ivanchenko, O. M. (2022). Lehitymnist prava yak osnova pravovoho poryadku derzhavy [Legitimacy of law as the basis of the legal order of the state]. *Aktualni problemy vitchyznyanoi yurysprudentsii*, (1), 14–19 [in Ukrainian].